

הסדר של פסח - שיעור 228

I. חלוקת המצת מצוה בליל פסח (עיין בשיעור 187)

עיין באג"מ (ה - ט"ז - ד) דיחלק הבעל הבית הג' מצות לאשתו ויסדר לכל המשפחה שיהיה לכל אחד מהזכרים לחם משנה מיוחד והבנות תהיה מצורפת לאחד מן הבנים ואם כולן בנות יתן ג"כ לכל שתי בנות שהן יותר מי"ב שנה ג' מצות בפני עצמן ולקטנים שהם כבר יכולים לאכול כל הזיתים צריך ליתן ג"כ מצות מיוחדות וראיה ממה שכתב הרמ"א (קס"ז - ה) דבשבת כשאוכל עם הרבה בני אדם צריך ליתן מן הפרוסה לכל אחד כזית אמנם עיין במ"ב שכתב הטעם דכזית שלא יהיה נראה כצר עיין והגרש"ז אויערבך סבר דאפשר דסגי גם בפחות מכזית מהלחם משנה (שש"כ ג"ח - ה)

II. לבאר שיטת החתם סופר (מנהגי חת"ס י - י"ז) ועוד פוסקים שרק הבעל הבית מברך המוציא והמסובין יוצאין בברכתו אבל כל אחד ואחד מברך על אכילת מצה

(א) **עיין בשו"ת להורות נתן** (ו - כ"ח) שהביא קשיא זו בשם שו"ת משנה שכיר (ק"ג) ותירץ דכיון דאין יכול להוציא חבירו בגוף המעשה באכילת מצה ממילא ליכא דין דברוב עם הדרת מלך לענין שהאחד יוציא את חבירו כ"כ השו"ע (ס - ה) דשלשה מתעטפין בטלית כאחת יותר טוב דכולם מברכים וכן משמע מהשו"ע (י"ד י"ט - ג) דשנים שוחטין שני בעלי חיים דטוב יותר שכל אחד מברך לעצמו וכן בברכה על ספירת העומר (תפ"ט - ה) ועיין ברש"י (קידושין מ"ח. ד"ה מ"זו זו יותר מצטלווח) שכתב דכי עסיק גופו במצות מקבל שכר טפי ובתוס' ר"י הזקן (שס) כתב כל מצוה שמוטלת עליו ועשה בגופו ולא ע"י שליח והוא מצוה טפי מלענות אמן ועוד צריך לחנך בני הבית שיאמרו בעצמם את הברכות ולא דמי לנו הבדלה דאחד מברך לכולם (ל"ח - י"ד) וכן במגילה ובשופר שאחד יקרא לכולם משום ברוב עם (מג"ח קס"ח - סק"ח ותפ"ט - סק"י) דשאני התם דכל המצוה נעשית על ידי היחיד המוציא את הרבים עדיף שהיחיד יוציא את הרבים ידי חובתם דעי"ז נעשית המצוה דרבים משא"כ באכילת מצה וציצית דאין האחד יכול להוציא חבירו בגוף המצוה אמנם בברכת הנהנין שכל עיקר המצוה אינה אלא עצם הברכה ולא האכילה בזה ודאי דעדיף שאחד יוציא את הרבים ידי חובתם (כמו בהמוציא) כיון דהמצוה דהיינו הברכה נעשית באופן שהיחיד מוציא את הרבים ואיכא ברוב עם הדרת מלך וכ"כ הכסף משנה (צרכות ח - י"ג) בשם הרמ"ך דבברכת הנהנין עדיף כשאחד מברך לכולם משום ברוב עם הדרת מלך ולכן בהמוציא יוציא בברכת הבעל הבית אבל באכילת מצה כל אחד ואחד מברך על אכילת מצה

(ב) **מטעם הנ"ל** המסובין יוצאין בשמיעת הקידוש מבעל הבית (קול זודי 31) אבל על הג' כוסות מברכים לעצמם וגם על המרור מברכים לעצמם ולענין כרפס יש דעות בין הפוסקים בחזון עובדיה (חלק שני דף קל"ט קמ"ח) כתב אבל נכון יותר שהגדול שבהם יברך ויכוין לפטור את כולם משום ברוב עם (צרכות ג"ג) אבל מנהגינו כהרמ"א (רי"ג - ה) דאין אומרים ברוב עם חוץ בלחם וביין ולא שאר דברים

(ג) **ויש מחלקים** בין ברכות ארוכות דקשה לכוין לכו משא"כ ברכות קצרות ועוד עיין במג"א (תרי"ט - סק"ג) שעכשיו ע"פ רוב אין הש"ך מכוין להוציא י"ח אפילו בברכה קצרה כמו ברכת השחר וברכת שהחיינו בליל יוה"כ ודוקא בהכרח סמכנין על הש"ך וכ"ש בכל בית לסמוך על גדול הבית איברא עיין בספר שלחן גבוה (תע"ג - סק"ח) שהביא דעת המנהיג ושו"ת הרשד"ם דאחר שכבר שמע הברכה מתחלה ועד סוף מפי המברך כמו ברכת השחר אין אדם רשאי

להחמיר ולכרך בעצמו ומנהג בורות לעשות כן ועיין עוד בחזון עובדיה על ההגדה (דף ק"מ) דכיון שהשומעים לא כיונו לצאת מותר וכמ"ש הר"ן (ר"ה נ"ח): לענין הבדלה בביהכ"נ

(ד) למעשה מנהג ישראל תורה ועביד כמר עביד ועביד כמר עביד

III. אם יכול לאכול האפיקומן אחר חצות שהוא רק זכר בעלמא כרוב הפוסקים

עייין בשו"ע (תרע"ז - ה) דיהא זהיר לאכלו קודם חצות והרמ"א מגיה על זה דיקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות (עיין צנה"ל ד"ה ויהא זהיר) אמנם בשו"ת אבני נזר (שפ"א ע"ה) מחדש דיכול לעשות תנאי דאם הלכה כרבי אלעזר בן עזריה הכזית שאכל קודם חצות הוא האפיקומן ואם הלכה כרבי עקיבא הרי זה כשאר מצה וימתין עד שיעבור חצות וימשיך לאכול ובסוף יאכל כזית ויוצא בממ"נ והגאון מבריסק בהגדה הביא הבית הלוי לסיעוה כ"כ הגאון הראגצוב אבל רב משה בעם התורה (תשמ"ד - ז) כתב דהרא"ש פסק דאפילו לרבי עקיבא אסור לאכול מדרבנן אחר מצות משום הרחקה ואין תנאי מועיל ועיין בשו"ת מנחת יצחק (ט - מ"ח) שכתב שצריך לאכול דוקא בלא תנאי משום שהתנאי אינו מועיל ולכן מקלקל הדבר ועיין במועדים וזמנים בהגדה דמנלן להקל ולומר דהאיסור של אין מפטירין אחר המצה תלוי במעשה האכילה דוקא

IV. אם צריך לכם במצה כמו בלולב (עיין בשיעור 188)

(א) **עייין בשפת אמת** (סוכה ל"ה ד"ה צגמרא חתיא) דמצה צריך להיות שלכם כמו לולב דזה מסקנת הגמרא (פסחים ל"ח): דילפינן מגזירה שוה לחם לחם מחלה והגרי"ש אלישיב פסק דצריך האב להקנות את המצות לבניו הגדולים או לחתניו שאינם סמוכים על שלחנו

(ב) **למעשה** יש ענין שאורחים ובנים נשואים יתנו ממון עבור המצות שיאכלו בליל הסדר כדי לזכות בהם בקנין מעות שהוא מן התורה אבל מסתבר יותר דאין צריך להחמיר חדא (ג) אפשר הלכה כהרי"ף שהשמיט הענין של לכם במצה (ד) גם להרא"ש שצריך מצתכם חשוב מצתכם דעל מנת כן נתן לו כטבעת שאולה לקדושין (ה) ועוד דאפילו דיש לומר קנין ההגבהה ומשיכה רק מדרבנן יש קנין בלעיסת המצה (ו) ויותר מכולם פוק חזי מה עמא דבר כי העולם אינם נוהרים שמצה צריך לכם

V. **כוס של קטן שהגיע לחינוך** צריך רביעית (ח"י חות כ"ז) והערוך השלחן (סג) פסק שאין צריך וכדאי להחמיר כי מה יפסיד וגם הח"י הביא כן מן הרא"ש אבל לענין שתיה די שישתה מלא לוגמיו דהיינו לכל היותר חצי פלואיד אנץ (מ"ב תע"ז - מ"ז)

VI. דין ארבע כוסות

(א) **עייין בפסחים** (ק"ט). אמר רב חסדא רביעית של תורה אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחמש. ורביעית היא גם כן ביצה ומחצה. וכתב הצ"ח בערכי פסחים ששיעור של האצבעות הוא כפול משיעור של הביצים. והחליט שנתקטנו הביצים וכן כתב הגר"א וגר"ז ובמשנה ברורה (רע"א - ס"ח) כתב שהרביעית לקידוש של ליל שבת שעיקרה מדאורייתא וכן כזית מצה ישער על פי האצבעות לחומרא. ושיעור ארבע כוסות ומרור שהם מדרבנן על פי הביצים לקולא. ועיין במ"ב (תפ"ו - ה) ועיין עוד בערה"ש (קס"ח - י"ג) שאין צריך להחמיר.

(ב) **ושיעור רביעית על פי האצבעות** 4.42 אנצעס ועל פי הביצים 2.85 אנצעס אליבא דרב משה בספר קול דודי דף 20.

ג) ומי שאינו יכול לשתות כל כך יכול לסמוך על התוספות בפסחים (ק"ז). ד"ה "אם" דמלא לוגמיו סגי והוא ג' רבעי אנן. (קול זודי 21) ובקטן שהגיע לחינוך די בחצי אנן. רוב כוס בדיעבד ולכתחלה צריך כולו.

ד) אם יין הלבן טוב מן האדום הוא מובחר כבבלי ולא כירושלמי דמצוה לצאת ביין אדום. רמ"א (תט"ז - י"ב) וספר קול זודי (22)

ה) מיץ ענבים אינו מן המובחר ואינו יוצא ידי חירות וזה כהרמב"ם ד"ה "אל תרא" דהיינו יין המשכר. אכן נראה שאם יש ח"ו חשש סכנה או אפילו נופל למשכב או אפילו שלא יגמור הסדר אינו רשאי להחמיר (קול זודי 22).

ו) מיץ ענבים משוחזר (reconcentrated) עיין שו"ת מנחת שלמה (ד) התמצית אינו ראוי כלל לשתיה ופסול לקידוש וא"כ מנין לנו שחוזר להכשירו ע"י הוספת מים. ולכן אפשר דאין יצא ידי קידוש ביין משוחזר. וכן שמעתי מרב משה פיינשטיין ז"ל.

ז) למה נקרא הקידוש במקום סעודה? עיין ברמ"א (רע"ג - ג) שצריך לאכול לאלתר ממש. ויש אומרים דהגדה אינו הפסק ונקרא לאלתר עיין בקול זודי (דף 33) שאכילת כרפס צריך קידוש ועיין שו"ת אג"מ (י"ד ז' - דף רע"ה)

ח) רק בעל הבית עושה קידוש ומוציא את הכל ככל שבת. וצריך כל אחד לאחוז הכוס כשעת קידוש. כך אמר לי רב ראובן בשם רב משה.

ט) טיי, קאפי, וחלב יש דין חמר מדינה לענין ד' כוסות ולהבדלה ולא סוּדָה. שו"ת אג"מ (ז - ע"ה)

י) לכתחלה לשתות השיעור בבת אחת כדאיתא בפסחים (ק"ד) אכלן לחצאין יצא משמע רק בדיעבד. ודין זה ברוב כוס ולא בכוס שלם משום שאין שייך לעשות לכתחלה באופן שאינו דרך ארץ קול זודי (21) גס רב משה)

יא) אין אומרים הנני מוכן רק קודם קידוש ולא בשאר כוסות דהוי הפסק קול זודי (41, 58, 60)

יב) משקה שאין משכר מותר לשתות בין כוס לכוס מ"ב (תע"ג - ע"ז)

יג) ברכת שהחיינו גם לנשים צריך לכלול גם ההגדה ומצה וכל מצות הלילה יעבץ בסידורו

יד) עיין בבה"ל (תט"ז - ז"ה "שלח כסדר") דנשים צריכות ליזהר שתאמרו סדר ההגדה על כל כוס וכוס דאל"ה לדעת הפר"ח אפילו בדיעבד לא יצאו בשתיית הכוסות דהוי כמו ששתאו בבת אחת ולא כהבית יוסף.

טו) ולתוספות (עירונין פ:) הכזית חצי ביצה ולרמב"ם (שנת ח - ח) שלישי ביצה

VII. עוד דיני הסדר

זרוע	ביצה
מרור	חרוסת
מצה	
כרפס	מי מלח

א) ג' קערות ארי ז"ל, גר"א, רמ"א רב משה סבר כרמ"א (תע"ג - ד) דאין מעבירין על המצות. ושצריך רק קערה אחת לפני בעל הבית כפסק השו"ע (תע"ג - ד) ולא קערה לפני כל אחד ואחד.

ב) רב משה היה מקפיד שלא לאכול פאָטיטאָ לכרפס משום שצריך ירק ועוד שהוא מבושל וסועד ואינו מגרר וברוסיא נהגו בפאטיטא מפני שלא היה מצוי שם ירק אחר. (קול זודי 35) והוא אכל סעֶלְעֶרִי

ג) **יכוין לצאת בברכת בפה"א** אף על המרור לצאת דעת הרשב"ם דהגדה לא הוה הפסק ויכול לאכול אפילו כזית. אבל לשיטת תוס' (קט"ו.) הגדה הוי היסח הדעת וצריך לאכול פחות מכזית אבל אין מברך על המרור שהוא בתוך הסעודה.

ד) **רב משה נהג כשיטת הגר"א** דסבר רק ב' מצות ובצע מצה העליונה והלחם משנה די בפרוסה

ה) **רב משה כסה המצה** עד לאחר הברכה שדומה למן שהוא מכוסה בְּטַל מ"ב (רע"ח - מ"ח)

ו) **זמן כדי אכילת פרס** חת"ס (ו - ט"ז) תשע דקות וצמח צדק שש דקות ותורת חסד כל מין יש לו שיעור לעצמו וקול דודי בשם רב משה לחומרא ב' דקות וקולא תשע.

ז) **אכילת המצה בבת אחת** עיין בשו"ת תרומת הדשן (קל"ט) מצוה מן המובחר לבלוע הכזית בבת אחת וראיה מפסחים (קי"ד) אכלן לחצאין יצא משמע בדיעבד כ"כ השו"ע (תע"ה - ו) אבל המהרי"ל שהובא במג"א אין צריך בבת אחת ממש אלא אפילו מעט מעט בלא הפסק מותר לכתחלה. וכן כתב השלחן גבוה (כ"ז) וכן שמעתי מרב ברוין.

ח) **רב משה אכל חריין למרור** אבל לא הקפיד על אכילת החזרת. והחזון איש כתב דאין יצא בחזרת בלא מרירות. והחריין צריך לְפָרְרוּ דבלי פירור הוא סם המות. מ"ב (תע"ג - ל"ו) ודלא כהחזרת דעת שדוקא לאכלו בלי פירור משום דאין מברכים בורא פרי האדמה אם אכד צורתו שער הציון (תע"ג - מ"ו) ורב משה מגלה החריין זמן רב מקודם כי סובר מאחר שיש בו קצת טעם חריף די קול דודי (47) ולא בהגר"א.

ט) **רב משה לא סמך על תנאי** של האבני נזר (עפ"ה) וגם שתה כוס רביעי קודם חצות כשיטת הגר"א ותרומת הדשן קול דודי (60)

י) **אסור לשתות אחר ד' כוסות** הרא"ש מטעם שכרות. הר"ן נראה כמוסיף על הכוסות וד"מ בשם ר' ירוחם שלא לבטל טעם מצה ממילא מים או סעלצער מותר לכל הדעות.

יא) **בה"ל** (תע"ה - ד"ה "יטול ידיו") יטמא ידיו קודם הנטילה של רחצה

יב) **הבה"ל** (תע"ה) צ"ע אם צריך שני זיתים. וקול דודי בשם רב משה חומרא בעלמא הוא.

יג) **הבה"ל** (תע"ה) אין אומרים זכר למקדש כהלל רק אחר אכילת הכריכה משום הפסק.

יד) **רב משה אמר** ואמרתם זבח פסח ויהי בחצי הלילה בב' לילות.

לכות הפדפסה י"י אש"לוי נשאת הארא דאזכרא אורינן הרה יצחק בן הרה יפאזפ אריה ליה הפפן זצ"ל